

УДК 374.31

О. В. Білик,
викладач

(Коледж Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського)
aleck.bilik@mail.ru
ORCID: 0000-0001-6496-7403

САМООСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-ЕЛЕКТРИКІВ

В статті розглядаються проблеми формування здатності до самоосвіти та самоосвітньої діяльності студентів технічних коледжів в процесі навчання професійно-орієнтованих дисциплін. Самоосвіта входить до системи освіти України та передбачає закріплення професійних знань або засвоєння вже відомої наукової інформації. Професійна самоосвіта техника-електрика спрямована, в першу чергу, на вдосконалення його спеціальної підготовки. Наводяться умови щодо організації навчально-виховного процесу з метою розвитку і формування у майбутнього фахівця з електрообутової техніки здатності до самоосвіти впродовж життя.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, технічні коледжі, техника-електрика.

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства неможливо здійснити підготовку фахівців у вищих навчальних закладах на будь-який значний строк. Враховуючи постійні динамічні зміни як в освітній, так і у виробничій галузях, виокремлюється нагальна проблема навчити їх самостійно працювати над собою, здійснювати вибір, вдосконалювати, розвивати ті знання та навички, які необхідні майбутнім електрикам для успішного виконання професійних функцій, розвитку їх загальної та професійної культури.

Самоосвіта – обов'язкове самостійне придбання знань кожною сучасною людиною нашого суспільства. Воно є постійною, цілеспрямованою, розумно організованою роботою збільшення і оновлення власних загальноосвітніх і професійних знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми самоосвіти досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені: Айзенберг А. Я., Алексюк А. М., Бурлака О. В., Князева М. Л., Зимня І. А. та ін. У науково-педагогічних працях учені, які досліджували зазначену проблему, одноставно пов'язують самоосвіту з діяльністю.

Грабовець І. В. визначає самоосвіту як самостійну, системоутворюючу, особистісно визначену і разом з тим соціально і аксіологічно зумовлену діяльність з приводу засвоєння та відтворення знань особистістю [1].

Шукліна О. А. широко трактує самоосвіту, розглядаючи її як "вид вільної діяльності особистості (соціальної групи), що характеризується її вільним вибором і спрямований на задоволення потреб у соціалізації, самореалізації, підвищенні культурного, освітнього, професійного та наукового рівнів, отримання задоволення й насолоди" [2: 140–151].

Алексюк А. М. наголошуючи про необхідність активного створювання умов, за яких студенти цілком усвідомлюватимуть необхідність самоосвіти, стверджує, що самостійності неможливо навчитися, її можна лише виховати [3: 433–434].

Бурлака О. В. у своїй роботі відзначає, що самоосвіта – це інформаційно-забезпечувальна діяльність, яка здійснюється шляхом здобуття, накопичення, упорядкування, систематизації і відновлення знань з метою задоволення пізнавальних потреб особистості для здійснення різноманітних видів діяльності [4].

Окреслення невирішених питань. Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що сьогодні ще не досить уваги приділяється проблемі формування самоосвіти для студентів технічних коледжів та технікумів, а також їх дослідницької та рефлексивної компоненти. Про це ж говорять й дані, отримані за результатами анкетування щодо сформованості компонентів самоосвітньої компетентності майбутніх техніків, яке проводилось у ході нашого дослідження.

Поєднавши всі підходи можна охарактеризувати самоосвіту як цілеспрямовану й систематичну діяльність людини, у процесі якої вона самостійно збільшує та удосконалює власні знання й уміння, в результаті якої відбувається розвиток особистості, формування її духовного світу.

Метою дослідження є розгляд та обґрунтування основних проблем формування здатності до самоосвіти та самоосвітньої діяльності в процесі навчання студентів технічних коледжів і технікумів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування самоосвітньої компетентності, вмінь самостійного пошуку знань, самостійної діяльності та готовності до самоосвіти впродовж життя сьогодні є однією з важливих загальноосвітніх функцій навчання як у вищих, так і у загальноосвітніх навчальних закладах та має бути основою процесу підготовки фахівців.

Самоосвіта особистості є останнім компонентом структури системи освіти в Україні. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки зауважується, що система освіти має

забезпечувати формування у дітей і молоді здатності до самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості, а також формування потреби й здатності особистості до самонавчання [5].

Сьогодні самоосвіта входить до системи освіти України та передбачає закріплення професійних знань або засвоєння вже відомої наукової інформації і має на меті здобуття нових наукових і методичних знань та оволодіння засобами застосування їх у практичній діяльності.

В педагогічній теорії є різні підходи до визначення поняття "самоосвіта":

- цілеспрямована, систематично пізнавальна діяльність людини, в процесі якої особистість самостійно поповнює і вдосконалює свої знання і уміння [6: 27];

- керована самою особистістю систематична пізнавальна діяльність, що присліджує ціль вдосконалення своєї освіти [7: 28];

- задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності [8: 798] тощо.

Організація самоосвіти залежить від багатьох факторів. Багато залежить від мотивів самоосвіти, теоретичної і практичної підготовки, ступеня оволодіння вміннями здійснювати самоосвітню роботу, фізіологічного й емоційного стану студентів та інших факторів.

Самоосвіта як процес самостійного пошуку і засвоєння знань, умінь і навичок, розвитку пізнавальних сил, безперервного саморозвитку і самовиховання передбачає різноманітну освітню діяльність.

Процес самоосвіти будемо розглядати як діяльність, спрямовану на пізнання та засвоєння соціального досвіду стосовно своєї професійної галузі, усвідомлення структури своєї діяльності та її результатів, підвищення рівня самоосвіти засобами комп'ютерних технологій.

Під час формування вмінь самоосвітньої діяльності необхідно враховувати характеристику особистості, яка проявляється в готовності зайняти активну позицію по відношенню до своєї професійної діяльності і себе як її суб'єкту, здатний переносити дослідницький підхід на різні сфери діяльності і застосовувати в різних ситуаціях.

Основним засобом підготовки студентів до самоосвіти можна вважати самостійну роботу [7: 373]. Розглядаючи поняття "самостійна робота" багато вчених підтверджують ідентичність цього поняття з поняттям "самостійна діяльність" та розглядають самостійну роботу як особливий вид навчальної або пізнавальної діяльності учнів та студентів.

Самостійна робота стосовно професійної підготовки майбутнього фахівця, покликана формувати його професійно значущі та особистісні якості, обумовлені індивідуально-психологічними особливостями.

Розглядаючи технічні коледжі та технікуми, необхідно зазначити, що професійна самоосвіта техніка-електрика спрямована, в першу чергу, на вдосконалення його спеціальної підготовки. Враховуючи в нашому дослідженні фахові компетентності та результати навчання молодшого спеціаліста, що наведені в ОКХ за освітньою програмою "Обслуговування та ремонт електропобутової техніки", зауважимо, що майбутні фахівці можуть визначити та скорегувати зміст самоосвіти і таким чином самостійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності [9]. Самоосвіта студента повинна реалізовуватися у напрямі формування здатності вирішувати проблеми і задачі соціальної діяльності та системи умінь що є відображенням наявності цих здатностей у майбутнього фахівця сфери обслуговування та ремонту електропобутової техніки; вирішення конкретних проблем і завдань професійної діяльності у межах виробничих функцій, які складаються з управлінських, організаційних та технічних складових. Управлінська складова включає такі задачі діяльності як, керівництво малим підприємством, виробничою дільницею або іншим структурним підрозділом на виробництві; аналіз та узагальнення зовнішньої й внутрішньої управлінської інформації з метою здійснення планування, організовування, мотивування працівників та контролю за діяльністю підлеглих у підрозділах, складання та оформлення статистичної звітності; розуміння основних принципів управління, характеристик об'єктів, аналіз та визначення ефективності організації виробництва, аналіз та визначення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств; економічне обґрунтування управлінських рішень; планування та організація роботи підприємства, ефективного використання оргтехніки та засобів зв'язку.

Організаційна складова передбачає вміння вирішувати задачі організації ремонтних робіт на основі виконаного аналізу сучасних технологій та передових методів виконання ремонту шляхом запровадження раціональних схем планування та організації робочих місць, проведення контролю за правильністю експлуатації обладнання стендів, та пристроїв, аналіз технічних та якісних вимог, що пред'являються до відремонтованих приладів і апаратів державними стандартами, додержання та впровадження заходів з охорони праці та безпеки життєдіяльності, організацію діловодства, складання і оформлення організаційно-розпорядних документів дільниці цеху або малого підприємства.

Технічна складова виробничих функцій містить: конструкторську підготовку виробництва, аналіз і оцінювання стану приладів, апаратів та технологічного обладнання, аналіз технічної та технологічної документації, випробування приладів, апаратів та оцінювання якості виконаних робіт, технологічну підготовку виробництва, виконання ремонтно-налагоджувальних робіт та контроль якості ремонту.

Аналізуючи фактичні показники технічного стану приладів, обладнання та нормативно технічної документації технік-електрик повинен проводити оцінювання технічного стану приладів, використовувати функціональні та принципові схеми при ремонтах, проводити дослідження налагодження електричних схем та пристроїв, проектувати принципові схеми, виконувати технічні креслення та креслення електричних схем з урахування стандартів, збирати електричні схеми. Використовуючи електро-радіовимірвальні пристрої, фахівець повинен виконувати монтаж та випробування устаткування електропобутового приладу, проводити профілактичне обслуговування приладів, дотримуватись заходів попередження електротравматизму. Також під керівництвом спеціаліста він повинен проводити аналіз стану технологічної документації, враховуючи передові технології ремонту вітчизняних та зарубіжних підприємств; використовуючи технічну документацію та державні стандарти відремонтованих приладів визначати рівень зносу верстатів та приладів, засоби проведення випробувань, аналізувати фактичні параметри приладу та давати комплексну оцінку стану обладнання; контролювати фактичні параметри обладнання, використовувати ефективні матеріали під час ремонту та обслуговування приладів та апаратів, володіти прийомами ремонту та обслуговування електропобутової техніки, аналізувати причини несправностей та способи їх усунення; проводити випробування зразків виробів з оформленням результатів випробувань, перевіряти обладнання електропобутової техніки на працездатність із застосуванням відповідних контрольних приладів [9; 10].

Отже, самоосвіта фахівця з електропобутової техніки повинна бути спрямована на формування професійно значущих та особистісних якостей майбутнього фахівця, задоволення його професійних та пізнавальних інтересів, постійного підвищення його професійної кваліфікації, що, у свою чергу, має забезпечити майбутньому техніку-електрику успіх у подальшому навчанні та конкурентно-спроможність на ринку праці.

Вивчення електротехнічних дисциплін у технічних коледжах з одного боку передбачає, теоретичну та практичну підготовку молодших спеціалістів з циклу фундаментальних дисциплін, з іншого боку сприяє розвитку та формуванню у студентів необхідних знань та практичних навичок по обслуговуванню та ремонту електричних приладів.

Самостійну діяльність майбутнього електрика необхідно розглядати як процес пізнання та засвоєння соціального досвіду стосовно своєї професійної галузі, усвідомлення структури своєї діяльності та її результатів, підвищення рівня самоосвіти засобами комп'ютерних технологій.

З метою формування здатності до самоосвіти процес навчання необхідно організовувати як дослідження студентами певних процесів і явищ, що виконується у взаємодії між ними, використовуючи при цьому засоби інформаційно-комунікаційних технологій та надаючи навчальній діяльності творчого дослідницького характеру, а результатом навчання повинно бути не тільки отримання знань, умінь та навичок, а й вироблення власних суджень.

Для підвищення ефективності та результативності навчання в процесі вивчення електротехнічних дисциплін в коледжі, з метою формування самоосвіти у майбутніх техніків-електриків, введено у вибіркоку частину ОПП дисципліну "Інженерні розрахунки на ПЕОМ", при вивченні якої під час розв'язування електротехнічних задач, що пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, використовуються інформаційно-комунікаційні технології.

Майбутній фахівець з електропобутової техніки повинен ставити перед собою мету – якнайкраще підготуватися до майбутньої професійної діяльності. Варто врахувати, що найважливішими внутрішніми передумовами, що визначають ефективність формування самоосвітньої компетентності, є:

- ☐ сформовані на достатньому рівні потреби та мотиви працювати над собою;
- ☐ розвинута самосвідомість та самокритичність;
- ☐ високий рівень розвитку вольових якостей, самоконтролю та самооцінки;
- ☐ оволодіння теоретико-методологічними основами роботи над собою;
- ☐ психологічна готовність до постійної роботи із самовиховання.

Важливою вимогою до організації самоосвітньої діяльності у технікумах та коледжах є чітке визначення та розмежування завдань на різних її курсах і певна завершеність освіти на кожному з них. Разом з цим доцільно узгодити зміст навчання дисциплін електротехнічного циклу з програмами інших фізико-математичних навчальних дисциплін, що може бути реалізовано наступними шляхами:

- розв'язування задач міжпредметного змісту;
- використання комплексних індивідуальних практичних завдань;
- створення на заняттях проблемних ситуацій, пов'язаних із матеріалом інших дисциплін;
- включення задач професійної спрямованості;
- формування в студентів уміння самостійного виконання дослідницьких завдань міжпредметного характеру;
- розв'язування прикладних задач засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, при організації навчально-виховного процесу з метою формування у майбутнього фахівця з електропобутової техніки здатності до самоосвіти впродовж життя необхідно передбачити:

- створення освітньо-виховного середовища, що має сприяти формуванню та розвитку необхідних компонентів майбутнього фахівця;
- сприяння активізації мотивації до самоосвіти та самовиховання студентів;
- розробка навчально-методичного забезпечення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців;
- здійснення педагогічного керівництва процесом формування та розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців, враховуючи особистісні потреби та побажання самих студентів.

Проведене дослідження не претендує на остаточне вирішення проблеми самоосвіти майбутніх електриків та свідчить про необхідність визначення напрямків подальших досліджень з метою розробки та впровадження навчально-методичних матеріалів щодо визначення та формування основних компонентів самоосвітньої компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Грабовець І. В. Самоосвіта як інтегруюча детермінантна самореалізації молодих фахівців у професійній діяльності : дис. ... канд. соціолог. наук : 22.00.04 / І. В. Грабовець. – К., 2004. – 520 с.
2. Шуклина Е. А. Технологии самообразования : социологический аспект : [Общественные науки и современность] / Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 1999. – 151 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : [підручник] / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
4. Бурлука О. В. Самоосвіта особистості як соціокультурне явище : дис. ... канд. філософ. наук : 26.00.01 / О. В. Бурлука. – Х., 2005. – 98 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
6. Олійник В. В. Після дипломна педагогічна освіта України : сучасність і перспективи розвитку : [наук.-метод. посібник] / В. В. Олійник, Л. І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2005. – 230 с.
7. Слестелин В. А. Педагогіка : [учебное пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Слестелин. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.
8. Кремінь В. І. Енциклопедія освіти : [Акад. пед. наук України] / В. І. Кремінь. – К. : Юрніком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Освітньо-кваліфікаційна характеристика. Спеціальність № 141 "Електроенергетика, електротехніка, електромеханіка" за освітньою програмою "Обслуговування і ремонт електропобутової техніки". – Кваліфікація "Технік-електрик". – К., 2010. – 35 с.
10. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] : за станом на 2 червня 1993 р. – Міністерство освіти України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Grabovets I. V. Samoosvita yak integruyucha determinantna samorealizatsii molodykh fakhivtsiv u profesinii diial'nosti [Self Education as an Integrating Determinant of Young Specialists in Their Professional Activity] : dys. ... kand. sotsiolog. nauk : 22. 00. 04 / I. V. Grabovets. – K., 2004. – 520 s.
2. Shuklina E. A. Tekhnologii samoobrazovaniya : sotsiologicheskii aspekt : [Obshestvennyie nayki i sovremennost' : the Social Sciences and Modernity] [Self Education Technologies : Sociological Aspect] / E. A. Shuklina. – M. : Gadariki, 1999. – 151 s.
3. Aleksiuk A. M. Pedagogika vischoi osvity Ukrainy. Istoriia. Teoriia : [Pedagogy of Higher Education of Ukraine. History. Theory] : [pidruchnyk] / A. M. Aleksiuk. – K. : Lubid, 1998. – 560 s.
4. Burluka O. V. Samoosvita osobystosti yak sotsiokul'turne yavische [Self Education of a Personality as a Socio-cultural Phenomenon] : dys. ... kand. filosof. nauk : 26. 00. 01 / O. V. Burluka. – X., 2005. – 98 s.
5. Natsional'na strategiiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky [National Strategy of the Development of Education in Ukraine During 2012–2021] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
6. Oliinyk V. V. Pislia dyploмна pedagogichna osvita Ukraini : suchastnist' i perspektyvy rozvytku : [Postgraduate Pedagogical Education of Ukraine : Modernity and Perspectives of the Development] : [nayk.-metod. posibnyk] / V. V. Oliinyk, L. I. Danylenko. – K. : "Milinium", 2005. – 230 s.
7. Slastelin V. A. Pedagogika [Pedagogics] : [uchebnoe posobie dlya studentov vyissh. pед. учеб. zavedenii] / V. A. Slastelin. – M. : Izdatelskii tsentr "Akademiya", 2002. – 576 s.
8. Kremin V. I. Entsiklopediya osvity [Encyclopedia of Education] : [Akad. ped. nauk. Ukrainy] / V. I. Kremin. – K. : Jurnicom inter, 2008. – 1040 s.
9. Osvitno-kvalifikatsiynna kharakterystyka. Spetsial'nist' № 141 "Elektroenergetika, elektrotekhnika, elektromekhanika" za osvitnoiu programoiu "Obslugoovuvannia i remont elektropobutovoi tekhniki" [Educational Qualification Characteristics. Specialty № 141 "Power Industry, Electrical Technology, Electromechanics" on Educational Program of "Electrical Equipment Maintenance and Repair". Qualification – "Electrical Technician"]. – Kvalifikatsiia "Tekhnik-elektrik". – K., 2010. – 35 s.

10. Polozhennia pro organizatsiiu navchal'nogo protsesu u vyschykh navchal'nykh zakladakh [Regulations on the Process Structure of Educational Process in Higher Education Establishments] [Elektronnyi resurs] : za stanom na 2 chervnia 1993 r. – Ministerstvo osvity Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>.

Билык А. В. Самообразование как важный фактор подготовки будущих техников-электриков.

В статье рассматриваются проблемы формирования способности к самообразованию и самообразовательной деятельности студентов технических колледжей в процессе обучения профессионально-ориентированных дисциплин. Самообразование входит в систему образования Украины и предусматривает закрепление профессиональных знаний или усвоения уже известной научной информации. Профессиональное самообразование техника-электрика направлено, в первую очередь, на совершенствование его специальной подготовки. Приводятся условия для организации учебно-воспитательного процесса с целью развития и формирования у будущего специалиста по электробытовой техники способности к самообразованию в течение жизни.

Ключевые слова: самообразование, самообразовательная деятельность, технические колледжи, техники-электрики.

Bilyk O. V. Self-Education as a Significant Issue of the Future Electricians' Training.

The article reviews the problems of the developing the ability to self-education and self study activity of the students of technical colleges during the tuition of vocationally-orientated subjects. Also, the article stresses that today self-education is included into the education of Ukraine and involves the reinforcement of professional skills or obtaining already known scientific information.

It aims to obtain new scientific and methodological knowledge and master the means of applying them in practical activities. Self-education arrangement depends on many factors and professional self-education of electricians first of all is aimed at the perfection of his training.

The study of electrotechnical disciplines in technical colleges on one hand provides theoretical and practical training of junior specialists with the cycle of basic disciplines and on the other hand assists the development and formation of the students the necessary knowledge and practical skills on maintenance and repair of electrical appliances. The independent activity of a future electrician is considered as a process of learning and assimilation of social experience concerning his professional sphere, understanding the structure of the activity and its results.

There are conditions for the organization of the educational process with the aim to develop and form the capability of the future specialists in electrical engineering as for the lifelong self-education.

It is emphasized that the process of study should be organized as an investigation of certain processes and phenomena which are carried out in cooperation among them using means of information and communication technologies. It is necessary to provide the training process with the creative research activity and the result of the study should not be only the acquisition of knowledge and skills, but the ability to draw their own conclusions.

Key words: self-education, self education activities, technical colleges, engineering, electricians.